

Toruń, 24 kwietnia 2018 r.

prof. dr hab. Jacek J. Błeszyński
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Nauk Pedagogicznych

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Chrząszcz
Funkcje asystenta studenta niepełnosprawnego w polskich uniwersytetach
napisana pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Zenona Gajdzicy
oraz promotora pomocniczego dr Doroty Prysak,
Uniwersytet Śląski, Wydział Etnologii i Nauk o Wychowaniu, Cieszyn**

Dysertacja mgr Katarzyny Chrząszcz pt. *Funkcje asystenta studenta niepełnosprawnego w polskich uniwersytetach* jest pracą interdyscyplinarną, z zakresu pedagogiki specjalnej, pracy socjalnej, prawa i administracji oraz polityki społecznej. Łączy koncepcję przemian społecznych w ewoluowaniu podejścia i umiejscowienia osób niepełnosprawnych, jak również wskazania całonocowego kształcenia. Przedstawiona dysertacja mgr Katarzyny Chrząszcz wydaje się znaczącym przedsięwzięciem badawczym, promującym nowe zakresy rozwoju i zainteresowań nauk społecznych i humanistycznych.

Dysertacja opracowuje problem w tradycyjnym ujęciu. Po przedstawieniu spisu treści i wstępu (s. 7 - 9), w części teoretycznej (Teoretyczne podstawy badań - s. 10-102) poruszano problematykę niepełnosprawności, asystentury oraz niepełnosprawność w ujęciu rozwojowym. W części drugiej, metodologicznej (Metodologiczne podstawy badań własnych - s. 104 - 119) odniesiono się do założeń badawczych, które wykorzystano w części poświęconej badaniom własnym (Funkcjonowanie asystentów osób niepełnosprawnych w polskich uniwersytetach - analiza wyników badań własnych - s. 120 - 163). W części końcowej zaprezentowano propozycję wykorzystania wniosków (Propozycje rozwiązań praktycznych - s. 164 - 176) oraz zakończenie. Na końcu pracy przedstawiono spis (tabele, rysunki i schematy), bibliografię i aneks (które nie zostały odnotowane w spisie treści - s. 177 - 225).

Tak przedstawiona praca ma charakter zwarty i komplementarny, wskazujący na przemyślany, logicznie ustrukturyzowany przekaz podejmowanych działań w ramach dysertacji.

Przechodząc do szczegółowej oceny przedstawionej mi do recenzji pracy, chcę podkreślić przede wszystkim walor aktualności i potrzeby wykorzystania wyników w uczelniach wyższych. Humanistyczne i inkluzyjne podejście przedstawione w pracy ma jak najbardziej aktualny i pożądany kierunek uwzględniający dokonujące się przemiany społeczne.

W części wprowadzającej - Teoretyczne podstawy badań - podjęto problem niepełnosprawności, asystentury i studenta niepełnosprawnego. Materiał został ujęty w sposób schematyczny i nie zawsze w moim odczuciu całościowy. W części poświęconej niepełnosprawności (s. 10 - 47) przedstawiono samo pojęcie i koncepcje

niepełnosprawności, które jednak mają swoje osadzenie w klasyfikacjach - w sposób dla mnie niejasnym skupiono się jedynie na koncepcjach psychopedagogicznych, pomijając klasyfikację ICD (ang. *Implantable Cardioverter-Defibrillator* - Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych) czy DSM (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* - klasyfikacja zaburzeń Amerykańskiego Towarzystwa Psychiatrycznego), czy klasyfikacji funkcjonalnej - IFC (*International Classification of Functioning Disability and Health*), które są powszechnie używane w systemach diagnostyczno-klasyfikacyjnych. To niewątpliwie poszerzyłoby zakres podejścia do niepełnosprawności różnego typu, z jakim spotykają się studenci tak w trakcie diagnostyki, przyznawania im grup i typów niepełnosprawności (orzecznictwo), jak również przy podejmowanych oddziaływaniach wspomagających ich funkcjonowanie - choćby w przypadku przyznania prawa do korzystania z asystentury. Szkoda, iż Autorka nie odniosła się krytycznie do podejmowanych przez pedagogów specjalnych i innych specjalistów podejść np. do podziałów dotyczących *wyuczalności* i *wychowywalności* osób niepełnosprawnych. Uważam to za ważny aspekt refleksyjności i budzenia świadomości zarówno w trakcie dokonujących się zmian i przemian, jak również kształtowania się ich kierunków. Przedstawiono główne podziały w zakresie niepełnosprawności - w sposób bardzo ogólny, zabrakło sprzężeń, czy współwystępowania chorób (np. genetycznych, jakich przykładem może być Syndrom Tourette'a, czy psychicznych - np. schizofrenia). Brakuje mi również podjęcia problemu studentów z zaburzeniem ze spektrum autyzmu (autyzm i Zespół Aspergera), których liczba zwiększa się na różnych kierunkach studiów, głównie artystycznych i ścisłych (technicznych). Tu też ująłbym problem istoty wspierania osób niepełnosprawnych

w dążeniu do samostanowienia i realizacji idei już nie tylko tolerancji, ale inkluzji w akceptacji.

W rozdziale drugim przedstawiono zarys problemu dotyczącego asystenta osoby niepełnosprawnej, a w szczególności ról i zadań, jakie ma on do spełnienia (s. 48 - 78). Jest to ważna, interdyscyplinarna problematyka podejmowana w zakresie pracy socjalnej, pedagogiki specjalnej. Za interesujące uznaję, choć w ograniczonym zakresie, przedstawienie rozwiązań na wyższych uczelniach w innych krajach.

Kolejny rozdział poświęcony został podmiotowi zainteresowań badawczych - studentowi z niepełnosprawnością (s. 79-103). Przedstawiony problem administracyjno-prawny pozwala na dokonanie wglądu w istotę organizacji wsparcia osób studiujących. Szkoda, iż nie dokonano poszerzenia problematyki o różne rodzaje wsparcia, również pozainstytucjonalne, często proponowane w samych środowiskach, jak również rozwiązań interdyscyplinarnych.

Uważam, iż część pierwsza dysertacji przedstawia istotę poruszanej tematyki, nie podejmując pobocznych tematów i problemów, jednak nie wyczerpuje istoty. Jednym z zarzutów jest brak krytycznego podejścia, dyskusji nad problemem. Doceniam analityczne podejście do prezentowanego materiału i podsumowania dokonywane w częściach kończących poruszane kwestie - choć zabrakło takiego na końcu tej części pracy.

Część druga została poświęcona metodologii prowadzonych badań. Przedstawiono metody, cel teoretyczno-poznawczy (rozpoznanie i dokonanie analizy

funkcji założonych i rzeczywistych asystentów) oraz praktyczno-wdrożeniowy (praktyczne zalecenia poprawiające funkcjonowanie studentów niepełnosprawnych w kontekście udzielanego wsparcia przez asystenta osoby niepełnosprawnej). Przedstawiony problem badawczy (s. 104) jest skorelowany z hipotezą główną (s. 106). Prezentacja tabelaryczna problemów z hipotezami oraz ze zmiennymi i wskaźnikami daje obraz przejrzystości i skorelowania.

Przedstawiony dobór próby jest jasny, chociaż bardzo ogólny. Nie został doprecyzowany etap studiów (licencjat, magisterskie, doktoranckie), jak również specjalizacja. W przypadku pracowników uczelni brak również informacji / doprecyzowania odnośnie formy kontaktu ze studentami i wykonywanej pracy – pracownicy administracyjni, techniczni, wykładowcy (odniesienie znajdujemy na s. 142 – ale nadal bez wskazania liczebności podgrup).

Część III - przedstawienie i opracowanie wyników badań własnych. Odnosi się do wcześniejszych pytań i hipotez badawczych. Dokonana analiza zarówno jakościowa (analiza dokumentów), jak i ilościowa została oparta na statystyce.

Przedstawione wyniki badań opracowano i przedstawiono w sposób logiczny z argumentacją. Jednak na tym etapie występuje wiele stwierdzeń i określeń nieprecyzyjnych, np.:

- *W związku z tym niektóre Uniwersytety* (s. 122) – bez podania liczby lub choćby wymieniania tych uniwersytetów (nie jest to nazwa własna, więc nie wymaga wielkiej litery), jest to stwierdzenie ogólnikowe, nieprecyzyjne;
- *Wiele uniwersytetów oferuje* (s. 124) – podobnie ogólnikowe stwierdzenie, w tym przypadku już nazwa uniwersytetu jest pisana małą literą;
- *Asysta (w większości uczelni)... Asystenci (w zdecydowanej większości) ...* (s. 125) – występują również ogólne stwierdzenia.

Na stronie 126 został użyty termin specjalne potrzeby edukacyjne – bez odniesienia się do teorii, umiejscowienia.

Przy omawianiu organizacji studiów, warto wspomnieć o zróżnicowaniu wynikającym z regulaminów i statutów uczelni wyższych. Przykładem może być UMK ([https://serwisy.umk.pl/dzorgan/z/rwohZQ/3 Regulamin studiow.pdf](https://serwisy.umk.pl/dzorgan/z/rwohZQ/3_Regulamin_studiow.pdf)), gdzie zgodnie ze Statutem mojego Uniwersytetu przewidziane są: III. Indywidualny tryb studiowania § 7 1. Student może ubiegać się o indywidualny tryb studiowania w formie: 1) Indywidualnego Planu Studiów, lub 2) Indywidualnej Organizacji Studiów (Dziekan może wyrazić zgodę na studiowanie w formie Indywidualnej Organizacji Studiów w szczególności w stosunku do studenta: 1) studiującego na więcej niż jednym kierunku studiów, 2) sprawującego opiekę nad innymi członkami rodziny, 3) niepełnosprawnego). W przypadku UMK nie spotkałem się w regulaminie z Indywidualnym Dostosowaniem Studiów (które raczej dotyczą *ścieżki kształcenia do indywidualnych zainteresowań*, itd.), co wynika z rozwiązań stanowionych indywidualnie w poszczególnych uczelniach wyższych. Brakuje tu więc zestawienie, porównania rozwiązań na poziomie obowiązujących rozwiązań prawnych na badanych uczelniach wyższych.

Podsumowując, zaznaczyć należy, iż objęto badaniami trzy grupy współpracujące ze sobą w ramach realizacji programu inkluzji społecznej. Uzyskano wymierne informacje dotyczące aspektów prawno – ekonomiczno - organizacyjnych, jak również

przeanalizowano zebrany materiał z wykorzystaniem Berlińskiej Skali Wsparcia Społecznego. Dokonana analiza ilościowa z wykorzystaniem statystyki pozwala na stworzenie modelu analizy poszerzonej o zebrane doświadczenia.

Wnioski – część IV. Uznaję ten rozdział za kluczowy, w którym Doktorantka dokonała zestawienia, podsumowania i odniesienia się do wcześniej prezentowanej teorii. Dokonano metaanalizy problemu. Przedstawiono propozycję rozwiązań systemowych, wspomagających i kształtujących już istniejący system wsparcia studentów niepełnosprawnych. Wskazano na zasadność organizowanego oddziaływania, które ma zwiększyć nie tylko dostępność, ale i efektywność podejmowanego wsparcia, a co za tym idzie osiągnięć uzyskiwanych w trakcie kształcenia przez osoby poddane wsparciu. To również ukazuje działanie zmierzające do intensyfikacji i operacjonalizacji wsparcia administracyjno - organizacyjnego.

Uwagi końcowe

Występują problemy związane z redakcyjną tekstu, które nie są jednak liczne i nie wpływają na ocenę merytoryczną pracy. Uważam jednak, że Doktorantka powinna zwrócić na nie uwagę, aby doskonalić swój warsztat naukowy. Występują błędy, które nie powinny się znaleźć w przygotowanej dysertacji - dotyczy jednolitego wprowadzenia (przedstawianych powołań, które nie są pisane imiona po nazwisku np. s. 34, 35,); brak w bibliografii cytowanych osób (dotyczy to np. mojej osoby na s. 36, we wstępie s. 7 dr J. Rottermunda i I. Fajfer-Kruczek - tej pozycji również nie ma w bibliografii - tu jednak występuje jeszcze inna niekonsekwencja, ponieważ przedstawiono książka jest pod redakcją tych autorów a nie książką autorską czy wspólnym artykułem, co Doktorantka zaznacza przypisem red. już przy pozycji I. Fajfer-Kruczek (red.), 2013, i w tym powołaniu są w sobie dwa nawiasy tej samej klasy; niekonsekwencja pisownia źródeł (s. 37, a już kolejny tytuł słownika kursywą s. 60), brak pełnego opisu bibliograficznego (powołanie na A. Karczewskiego bez dalszych informacji – s. 50, który również nie występuje w bibliografii; czy braki imion s. 129). W 5.2.1 na s. 128 w tekście znajduję informację *Poniższa tabela (tabela 1)*, której nie odnajduję na kolejnych stronach – inne są umieszczone w aneksie, aby na stronie 130 przejść do tabeli nr 3 (gdzie jest już odniesienie do aneksu nr 5) – zginęła natomiast tabela nr 2. W bibliografii występują niekonsekwencje w zapisie np. brak wydawnictwa (np. nr. 165, 150, 101, 113, 19, 20), brak prawidłowego zapisu roku (np. nr 153), brak miasta wydania (np. nr 141, 120), niekonsekwentna pisanie pełną nazwą i skrótami wydawnictw (np. nr 95 – 97 – 83 itd.).

Przedstawiona praca jest koherentna, logicznie zbudowana. Dokonano analizy teoretycznej, przedstawiono i zrealizowano założenia badawcze. Mimo występujących niedociągnięć udało się Autorce przeprowadzić szeroko zakrojone badania, dokonać analizy jakościowej i ilościowej zebranego materiału. Na uwagę zasługują wnioski, które stanowią dodatkowy atrybut dysertacji.

Konkluzja

Odnosząc się do Art. 13 ust. 1 Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2016 r., poz. 882, 1311) brzmi:

Rozprawa doktorska przygotowywana pod opieką promotora albo pod opieką promotora i promotora pomocniczego (...) powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. Uznaję, iż dysertacja mgr Katarzyny Chrzęszcz zatytułowana *Funkcje asystenta studenta niepełnosprawnego w polskich uniwersytetach* przygotowana pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Zenona Gajdzicy oraz promotora pomocniczego dr Doroty Prysak stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydatki w zakresie pedagogiki jako dyscypliny naukowej oraz potwierdza nabycie przez Nią umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Stwierdzam tym samym, że rozprawa mgr Katarzyny Chrzęszcz spełnia warunki ustawowe stawiane pracom doktorskim i wnioskuję o dopuszczenie Autorki przez Radę Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego do dalszego toku przewodu doktorskiego.

Jacek J. Bleszyński
prof. dr hab.
nauk społecznych